

BÜTÇE VE RAPORLAMA AMACIYLA KAYDI YAPILAN ÜCRET KONUSU MALİYET GİDER KARŞILIKLARININ GELİR VERGİSİ KANUNU

BÜTÇE VE RAPORLAMA AMACIYLA KAYDI YAPILAN ÜCRET KONUSU MALİYET GİDER KARŞILIKLARININ GELİR VERGİSİ KANUNUNDA YER ALAN HESABEN ÖDEME KAVRAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ VE ÜCRET TEVKİFATININ YAPILACAĞI ZAMAN SORUNU

Güray ÖĞREDİK

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
Mazars&Denge Denetim YMM A.Ş.

Mali Pusula, Kasım 2006

1- GİRİŞ

Özellikle belli bir büyüklüğe ulaşmış, bütçe disiplini içinde çalışan, muhasebe sistemlerini gerçek anlamda raporlama amaçlı olarak kullanan işletmeler, faaliyetlerinin mali sonuçlarını sürekli olarak görebilmek amacıyla, yıl içinde bazı maliyet ve gider kalemleri hakkında bilfiil ödeme veya harcama yapılmadan önce, aylar itibarıyla muhasebede karşılık kayıtları yapmaktadırlar. Bu karşılık kayıtlarına örnek vermek gerekirse, örneğin yıllık ve üçer aylık dönemler halinde ödenecek ikramiyeler için aylık olarak karşılık ayrılması, kıdem tazminatı karşılığı ayrılması, yılın belirli dönemlerinde personele mutad bir şekilde sağlanan aynı ve/veya nakdi yardımlar için ödeme tarihine kadar geçen süreler için önceden karşılık ayrılması ...v.b.

Yönetim muhasebesi açısından oldukça faydalı olan ve her bir aya isabet eden toplam maliyet ve giderlerin muhasebe kayıt sistemi içinde görülebilmesini sağlayan bu kayıtların özellikle Gelir Vergisi Kanunu Madde 94'ün ilk fıkrasında yer alan; ".....aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) **nakden veya hesaben**yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar" hükmü açısından incelenmesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

2- KONU İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Konu ile ilgili olduğu için **dönemsellik, tahakkuk ve karşılık** kavramlarının açıklanmasının faydalı olacağını düşünüyoruz.

2.1- Dönemsellik Kavramı

Muhasebenin temel kavramlarından biri olan "**Dönemsellik**", işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır.

Gelir ve giderlerin **tahakkuk** esasına göre muhasebeleştirilmesi, **hasılat gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması** bu kavramın gereğidir. Dönemsellik ilkesi vergi kanunlarında kazançların tespiti açısından "**Hesap Dönemi**" ile beyan ve vergilendirme açısından "**Vergilendirme Dönemi**" olarak yer almıştır.

2.1.1- Vergi Mevzuatımızda Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik kavramının vergisel açıdan irdelenmesinde, yürürlükteki mevzuatımız bakımından Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu aşağıda ayrı ayrı inceleme konusu yapılmaktadır. [1]

2.1.1.1- Vergi Usul Kanunu Açısından Dönemsellik Kavramının İrdelenmesi

Vergi Usul Kanunu'nda, dönemsellik kavramı hesap dönemi olarak ifade edilmiş, hesap döneminin normal olarak takvim yılı olduğu hükme bağlanmış ve bunun istisnalarına yer verilmiştir. Nitekim, Vergi Usul Kanunu'nun 174. maddesi; "**Defterler hesap dönemi itibariyle tutulur. Kayıtlar her hesap dönemi sonunda kapatılır ve ertesi dönem başında yeniden açılır. Hesap dönemi normal olarak takvim yılıdır. Şu kadar ki, takvim yılı dönemi faaliyet ve muamelelerinin mahiyetine uygun bulunmayanlar için, bunların müracaatı üzerine Maliye Bakanlığı 12'ser aylık özel hesap dönemleri belli edebilir. Yeniden işe başlama veya işi bırakma hallerinde, hesap dönemi içinde bir yıldan eksik olan faaliyet süresi, hesap dönemi sayılır. Bu maddeye göre özel hesap dönemi tayin edilenlerin ticari ve zirai kazançları, hesap dönemlerinin kapandığı takvim yılının kazancı sayılır.**" yukarıdaki görüşün dayanağını oluşturmaktadır.

Vergi Usul Kanunu'na göre, mükellefler işletmeye ait kıymetleri, her hesap döneminin son gününde değerlemeye tabi tutacaklardır. Bu uygulama dönemsellik kavramının bir sonucudur. Özellikle Vergi Usul Kanunu'nun 283. maddesinde yer alan; "**Gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş olan hasılat, mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilmek suretiyle değerlendirilir. Zirai işletmelerde henüz idrak edilmemiş olan mahsuller için yapılan giderler (hazırlık işleri giderleri gibi) de bu madde hükmüne göre aktifleştirilerek değerlendirilir.**" ve 287. maddesinde belirtilen; "**Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler mukayyet değerleri üzerinden pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.**" şeklindeki aktif ve pasif geçici hesap kıymetlerine ilişkin hükümlerde dönemsellik ilkesi daha çok öne çıkmaktadır. Nitekim, **bu hükümlerin uygulanması ile bir dönemin gelir ve gideri diğer dönemin gelir ve giderlerinden ayrılmakta ve dönemsellik ilkesi korunmaktadır.**

2.1.1.2- Gelir Vergisi Kanunu Açısından Dönemsellik Kavramının İrdelenmesi

Vergi Usul Kanunu'nda hesap dönemi olarak adlandırılan dönemsellik kavramı, Gelir Vergisi Kanunu'nda takvim yılı olarak belirtilmektedir. Çünkü, Gelir Vergisi Kanunu'nun 1. maddesi; "**Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.**" şeklindeki hükmü yukarıdaki görüşümüzün dayanağını oluşturmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 38. maddesi; "**Bilanço esasına göre ticari kazanç, teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müspet farktır. Bu dönem zarfında sahip veya sahiplerce, işletmeye ilave olunan değerler bu farktan indirilir ve işletmeden çekilen değerler ise farka ilave olunur. Ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında, Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40 ve 41'inci maddeleri hükümlerine uyulur.**" ve 39. maddesi; "**İşletme hesabı esasına göre ticari kazanç, bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki müspet farktır. (Elde edilen hasılat, tahsil olunan paralarla tahakkuk eden alacakları; giderler ise, tediye olunan ve borçlanılan meblağları ifade eder.) Emtia alım ve satımı ile uğraşanlarda ticari kazancın bulunması için hesap dönemi sonundaki emtia mevcudunun değeri hasılatı, dönem başındaki emtia mevcudunun değeri ise giderlere ilave olunur. Ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40 ve 41'inci maddeleri hükümlerine uyulur.**" hükümlerinde yer alan hesap dönemi ifadeleri ticari kazançlar yönünden dönemsellik kavramını ortaya koymaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 55. maddesi "**Zirai işletme hesabı esasına göre zirai kazanç, hesap dönemi içinde para ile tahsil edilen veya alacak olarak tahakkuk eden hasılat ile ödenen veya borçlanılan giderler arasındaki müspet farktır.**" hükmünde yer alan hesap dönemi ifadesi zirai kazançlar yönünden

dönemsellik kavramını belirtmektedir. Aynı şekilde, Gelir Vergisi Kanunu'nun 67. maddesi; **“Serbest meslek kazancı bir hesap dönemi içinde serbest meslek faaliyeti karşılığı olarak tahsil edilen para ve ayınlar ve diğer suretlerle sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerden bu faaliyet dolayısıyla yapılan giderler indirildikten sonra kalan farktır. Müşteri veya müvekkilinden, serbest meslek faaliyeti ile ilgili olmak üzere para ve ayın şeklinde alınan gider karşılıkları kazanca ilave edilir.”** hükmünde yer alan hesap dönemi ifadesi serbest meslek kazançları açısından dönemsellik kavramını ortaya koymaktadır.

2.1.1.3- Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Dönemsellik Kavramının İrdelenmesi

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 6. maddesi; **“Kurumlar Vergisi, birinci maddede yazılı mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır.**

Safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır. Zira faaliyetle iştigal eden kurumların bu faaliyetlerinden doğan kazançlarının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun 59. maddesinin son fıkrası hükmü de nazara alınır. ” gereğince kazancın hesap dönemleri itibarıyla tespit edileceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda dönemsellik kavramının önemi vurgulanmıştır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14.. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde ise beyannamenin ilgili bulunduğu hesap döneminin sonuçlarını ihtiva edeceği hükmüne yer verilmiştir ki, bu açıklamalar da dönemsellik ilkesinin önemine işaret etmektedir. Aynı zamanda, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 16.. maddesinde; **“Kurumlar Vergisinde hesap dönemi vergilendirme dönemidir.”** hükmüne yer verilmiştir. Hükümde vergilendirme döneminin hesap dönemi olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir.

2.1.2- Muhasebede Dönemsellik Kavramı

Muhasebe, işletme içi ve işletmeler arası karşılıklı ilişkilerden doğan, tamamen veya kısmen mali nitelikte olan, para ile ifade edilebilen işlemlere ilişkin bilgilerin toplanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması ve düzeltilmesi, anlamlı ve güvenilir bir şekilde özetlenmesi, denetlenmesi, raporlanması ve yorumlanması, sonuçların işletme ile ilgili kişi ve kurumlara iletilmesi işlevlerini yerine getiren teknik, sanat ve uygulama yönleri olan bir bilimdir.

Muhasebenin tanımında yer alan, ilgili taraflara kararlarında kullanabilecekleri bilgi üretme işlevini yerine getirmesi için mali durumun ve kâr ya da zarar sonucunun belirlenebilmesi gerekmektedir. İşletmenin sadece sürekliliği varsayımına bağlı kalmak muhasebenin bu işlevi yerine getirmesini önler. Bunun içindir ki; sürekli ömre sahip olduğu varsayılan işletmenin yönetici tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerinin belirli aralıklarla kesildiği varsayılarak başarımının ne olduğunun saptanması gerekir. Bu nedenle muhasebe sistemine şekil veren;

- para ile birlikte, bir dönem içinde satılacağı, paraya çevrileceği, tüketileceği beklenen varlıkların veya bunların dışında kalan varlıkların belirlenmesi,

- bir dönem içerisinde ödenecek borçların hangi tür varlıklarla ödeneceğinin belirlenmesi ve bu borçların dışında kalan borçların belirlenmesi,

- yöneticinin döneme ait performans sonucunun ölçülebilmesi için, döneme ait gelir ile döneme ait giderlerin karşılaştırılması,

- sonuçla ilgili olarak önceki yıllara ait düzeltmelerin ayrıca belirtilmesi

gibi ilkelerin esasını dönemsellik ilkesini oluşturur.

Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her döneminin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir. Dönemsellik kavramının, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda bu husus mali tabloların dipnotlarında gösterilir.

Dönemsellik kavramı ile işletmenin faaliyet sonuçları belirli bir dönem esas alınarak değerlendirilirken, süreklilik kavramı ile işletmenin ömrünün sonsuza dek süreceği varsayılmaktadır. Biçimsel açıdan farklı görünen bu iki kavram, özde birbirini tamamlayan olgulardır. Öyle ki, süreklilik kavramını bir zincir olarak kabul edersek, bu zincirdeki her halka bağımsız bir dönemi ifade etmektedir. Tek tek halkaların varlığı zincirin varlığına ters düşmeyeceği gibi dönemsellik ilkesi de süreklilik ilkesine ters düşmemektedir. Aynı zamanda, faaliyetini sonsuza dek sürdüreceği varsayılan bir işletmenin başarı ya da başarısızlığını ölçebilmek de sadece belli dönemler itibarıyla alınacak sonuçların karşılaştırılmasıyla mümkün olacaktır.

Dönemsellik kavramı gereğince ortaya çıkan muhasebe dönemi 01 Ocak-31 Aralık'tır. Ancak işinin özelliği gereği bazı işletmeler için bu dönem farklı olabilir. Örneğin bir işletmenin üretim yapması ve bunu satması (faaliyet süresi) bir yıldan az veya çok olabilir. Bu durumda işletme için dönem bu süre olacaktır.

Muhasebenin dönemsellik kavramına göre, işletme faaliyetlerinin belirli dönemler esas alınarak izlenmesi ve sonuçlarının saptanması gerekmektedir. Dönem içerisinde sürdürülen faaliyetlere ilişkin kayıtlar ne kadar düzenli yapılırsa yapılsın, dönem sonunda kayıtlardaki durum ile fiili ekonomik ve finansal durum arasında farklılıklar olabilir. Bunun içindir ki, muhasebe sistemindeki hesapların yeniden gözden geçirilerek, gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir. [2]

2.2- Tahakkuk Kavramı

G.V.K.'nın 39. maddesinde; "Elde edilen hasılat, tahsil olunan paralarla, **tahakkuk eden** alacakları, giderleri ise tediye olunan ve **borçlanılan** meblağları ifade eder" hükmü yer almaktadır. Bunun anlamı, ticari kazançların tespitinde, ödeme veya tahsilatın önemli olmadığı, yani;

- Bir hasılatın müspet unsur olarak dikkate alınabilmesi için tahsil edilmiş olmasına ihtiyaç bulunmadığı (alacak olarak **tahakkuk etmesinin gerekli ve yeterli olduğu**)

- Bir giderin menfi unsur olarak dikkate alınabilmesi için ödenmiş olmasının gerekmediği (borç olarak **tahakkuk etmesinin gerekli ve yeterli olduğu**)

şeklinde özetlenebilir.

Yıl boyunca ticari işletmelerin muhasebe kayıtları yapılırken bu prensibin sonucu olarak fatura ve benzeri belge düzenlemek suretiyle tahakkuk ettirilen hasılat, tahsili beklenmeksizin ilgili gelir hesabına alacak kaydedilmekte, tahsilat daha sonra yapılacaksa duruma göre alıcı cari hesabına, alacak senetleri hesabına (veya bir başka hesaba) borç kaydedilmektedir. Aynı şekilde, tahakkuk etmiş bir gider veya maliyet unsuruna ilişkin kayıtlar da, bunların ödenip ödenmediğine bakılmaksızın ilgili gider hesabına borç yazılmakta, ödeme yapılmamışsa satıcı cari hesabına, borç senetleri hesabına (veya bir başka hesaba) alacak yazılmaktadır.

Muhasebe kaydının yapılması veya belge tanzimi için gerekli şartlar (**yani kesinleşme ve talep edilebilir hale gelme**) oluşmuş fakat buna rağmen gerekli kayıt veya belge tanzim işlemleri yapılmamışsa, tahakkuk işlemi yapılmış sayılır. Ters durumda, yani tahakkuk için gerekli şartlar oluşmadan (**yani işlem kesinleşmeden ve işleme bağlı haklar talep edilebilir hali gelmeden**) kayıt yapılması veya belge tanzimi halinde de tahakkuku yok saymak gerekir.

Her ne kadar GVK'nun 39. maddesinde, tahsil olunan paraların gelir unsuru, tediye olunan paraların gider unsuru olacağı şeklinde yanlış anlaşılmaya müsait bir ifade kullanılmış ise de, para tahsilatı veya para tediyesinin tek başına gelir veya gider mevcudiyetini göstermediği açıktır. Burada peşin satış ve peşin alış şeklinde, tahakkuk ile tahsilat veya tediye aynı anda olup bittiği hasılat ve gider unsurlarının kastedildiği anlaşılmaktadır.

Gelir veya gider unsurlarının vergi matrahına girmesi için tahsilat veya ödeme yapılmasının beklenmeyeceği, tahakkukun yeterli olduğu kuşkusuzdur. Ancak, **gelir veya gider unsuru geçmiş yıla veya gelecek yıla ait ise, tahakkukun hangi yılda olduğuna veya olacağına bakılmaksızın, söz konusu gelir veya giderin, ilgili bulunduğu yılda dikkate alınması gerekmektedir.**

Bir gelir veya gider unsuru kesin olarak tezahür etmişse ve miktarı da kesin olarak biliniyorsa, tahakkuk etmemiş olsa dahi karşılık yoluyla gelir veya gider yazılması esastır. Bu husus dönemsellik ilkesinin tahakkuk ilkesinden daha ön planda yer almasından kaynaklanmaktadır. [3]

Mehmet MAÇ'a göre tahakkuk kavramından anlaşılması gereken; "tahakkuk tabiri, fatura kesme, tahakkuk fişi düzenleme gibi, **hukuki sonuç doğuran, belli şekil ve usule tabi işlemler veya bu işlemlerin yapılabilmesi için gerekli hukuki ortamın oluşması olarak anlaşılmalıdır** ve o nedenle, **dönemsellik ilkesi, tahakkuk ilkesinin önünde görülmelidir.** Yıl sonlarında ve henüz tahakkuk aşamasına gelinmemiş olmasına rağmen, dönemsellik ilkesi gereği yapılan mahsupları ve reeskont hesaplarını tahakkuk işlemi olarak algılamamak gerekir. Şayet mükelleflercedönemsellik ilkesi gereği yapılan reeskont, karşılık hesabı, ödenecek giderler, tahsil olunacak gelirler gibi hesaplarla gelir veya gider kaydında bulunma işlemleri de tahakkuk olarak nitelenirse, dönemsellik ilkesinin önceliği değil, tahakkuk esası ve dönemsellik ilkesinin paralelliği söz konusu olacaktır." [4]

Yine Mehmet MAÇ kitabında şu örneğe yer vermiştir: "Bir kurum, başka bir kurumdan 01.12.2005-31.07.2006 tarihleri arasında kiraladığı iş yeri için **8 aylık sürenin sonunda** ödeme yapacaktır. **Ödeme zamanı sözleşme ile bu şekilde belirlenmiştir.** Bu olayda kiracı, kira başlangıcından yıl sonuna kadar geçen süreye isabet eden kirayı **ödenmemiş ve tahakkuk etmemiş olmasına rağmen, dönemsellik ilkesinin gereği olarak karşılık yoluyla gider yazmak zorundadır.** Aynı şekilde mal sahibi kurumda aynı süreye isabet kısım için karşılık yoluyla gelir yazmak zorundadır. **Tahakkuk işlemi 31.07.2006'da, 8 aylık kira süresinin sonunda gerçekleşecektir.** Bu süre sonunda fatura kesilmemiş olsa dahi tahakkukun gerçekleşeceği kabul edilecektir." [5]

Söz konusu örnekte kiraya veren taraf gerçek kişi olsaydı, olayın içine birde gelir vergisi tevkifatı girecekti. Gelir vergisi tevkifatı nakden veya hesaben ödemeye bağlıdır. Bu nedenle, kira bedelinin nakden ödenmemiş olması tevkifat yönünden engel oluşturmamaktadır. Bu gibi durumlarda, kiranın kiralayan tarafından talep edilebilir hale gelmesi, hukuki talep hakkının doğması halinde hesaben ödeme gerçekleşir. Bu tarih itibarıyla gelir vergisi tevkifatının yapılması gerekmektedir. Nitelim Danıştay 3. Dairenin 01.10.1987 tarih ve E. 1986/3337, K. 1987/2137 sayılı ve Danıştay 4. Dairenin 17.05.1990 tarih ve E.1987/5656, K. 1990/1672 sayılı kararları bu yöndedir. [6]

Öyleyse bu noktada şunu diyebiliriz. **Kira sözleşmesinde eğer ödemeler aylık olarak tespit edildiye, her aylık dönemin sonunda kira gideri tahakkuk etmektedir, bu durumda kiraya veren bir tüzel kişi ise faturasını kesmeli, kiraya veren gerçek kişi ise kiracı tüzel kişi ödemeyi yaparken (nakden veya hesaben) gelir vergisi tevkifatını yapmalıdır. Ama kira sözleşmesinde ödeme belirli bir dönemin sonunda olacak şekilde tespit edildiye dahi bu defa dönemsellik ilkesi gereği içinde bulunulan döneme karşılık ayırmak suretiyle gider kaydı yapılmalıdır.**

2.3- Karşılık Kavramı

Vergi Usul Kanunu'nda karşılık şöyle tanımlanmıştır. "**Hasıl olan veya husulü beklenen** fakat miktarı katiyetle kestirilmeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyeti arzeden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan meblağlara karşılık denir" (V.U.K. Madde 288)

Karşılık, aktif elemanların değer kaybını yada muhtemel gider veya zararı karşılamak amacıyla işletme sonuçlarından ayrılan fonlardır. Karşılıklar ikiye ayrılır: Değerden düşme karşılıkları, gider ve zarar karşılıkları.

Değerden düşme karşılıkları, aktif elemanlarda meydana gelen veya gelmesi beklenen, fakat tutarı kesinlikle belli olmayan zararları karşılamak amacıyla ayrılır. Başlıcaları amortismanına tabi olmayan varlıklar (arsa, arazi, peştamalık, stoklar, iştirak senetleri, plasman senetleri, şüpheli alacaklar) için ayrılan değerden düşme karşılıklarıdır.

Gider ve zarar karşılıklarına, muhtelif risk karşılıkları (İhtilafı işler karşılıkları, müşterilere verilen garanti karşılıkları, kendi kendini sigorta karşılıkları, vadeli işlemler zararları karşılıkları, para cezaları ve sözleşmeden doğan cezalar karşılıkları, kambiyo zararları karşılıkları vb.) ile çeşitli giderlere ilişkin karşılıklar (Muhtelif dönemlere dağıtılacak giderler karşılıkları, personelin zorunlu emeklilik karşılıkları) örnek olarak gösterilebilir.

Gider karşılıkları endüstri işletmelerinde üretim maliyetlerine dahil edilir. Ticaret işletmelerinde ise risk karşılıkları ile birlikte kâr ve zarara aktarılır. [7]

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nin Bilanço ilkeleri bölümünde:

"Bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur. Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır. Bu ilke duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağlı menkul kıymetler, iştirakler, bağlı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir." denilmektedir.

Yabancı kaynaklara ilişkin bilanço ilkeleri içerisinde ise; "Tutarları kesinlikle saptanamayan ve durumları tartışmalı olanlar da dahil olmak üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir. İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir." denilmektedir.

MSUGT'nde, **bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen** kısa vadeli borçlar ve giderler için ayrılan karşılıkların 37 numaralı hesap grubunda izleneceği hükme bağlanmıştır. 37 numaralı hesap grubunda yer alan karşılıklar aktifi düzenleyici nitelikte değildir. Yani borç ve gider karşılıkları bu hesapta izlenecektir.

Vergi uygulamaları açısından konu olarak en çok işlenen karşılık, kıdem tazminatı karşılıklarıdır. **Vergi Usul Kanunu'nun anılan 288. maddesi, doğmuş veya doğması beklenen ve miktarı kesin olarak saptanamayan her türlü zarar için karşılık ayrılmasını öngörmemiştir. Burada karşılık ayrılabilmesi için mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilebilecek ve teşebbüs için borç mahiyeti arz eden bir zarar olması şartları getirilmiştir.**

Borç kavramı; borçlar hukukunda iki taraf arasında mevcut bulunan ve birinin bir şey vermek, bir şey yapmak ve belli bir davranış biçiminde bulunmakla yükümlü kılan ve diğer tarafında borcunu ifa etmesini isteme hakkını veren hukuki bağ olarak tanımlanmıştır.

1475 Sayılı İş Kanunu'nun 14. maddesinde, **"bu Kanun'a tabi işçilerin hizmet akitlerinin işveren tarafından ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzeri nedenler dışında feshi, işçi tarafından bildirimsiz fesih hakkının kullanılarak feshi, muvazzaf askerlik hizmeti yahut işçinin bağlı bulunduğu kanunla kurulu kurum veya sendikalardan yaşlılık, emeklilik, malullük aylığı veya toptan ödeme almak amacıyla feshi nedeniyle işçiye kıdem tazminatı ödeneceği"** hükme bağlanmıştır. 4857 sayılı Kanun'un 25. maddesinde ise kıdem tazminatının ödenmeyeceği durumlar yine sayma yoluyla belirtilmiştir. Bu durum kıdem tazminatının ancak Kanun'da sayılmış bulunan bazı hallerin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi gibi bir çok şartların oluşumu halinde ödenmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

Danıştay'ın Kararı'nda (Dn.4 D.nin 13.03.1988 tarih E.1998/1913, K.1998/1033) da **gelecek yıllarda ödeme ihtimali bulunan kıdem tazminatlarının Vergi Usul Kanunu'nun 288. maddesinde değinilen türden bir borç niteliğini taşımadığı, ayrıca hizmet akdinin ne zaman ve hangi nedenle sona ereceği ve kıdem tazminatı almaya hak kazanıp kazanamayacağı belli olmayan işçi için bir takvim yılı sonu itibarıyla hesaplanan kıdem tazminatının bu nedenlerle işveren yönünde borç niteliği taşıdığını kabule olanak bulunmadığına karar vermiştir.**

Anılan kararda da belirtildiği gibi hizmet sözleşmesi Kanun'da sayılan şekilde sona ermeden ve kıdem tazminatı ödemesine işçinin hak kazandığı tespit edilmeden, bunun işveren açısından **"hasıl olan veya husulü beklenen"** bir borç niteliği taşıdığını kabul etmek mümkün değildir. Vergi hukuku açısından kıdem tazminatının borç niteliğinde kabul edilmesi bunun **tahakkuk etmesine** bağlı olacaktır.

V.U.K.'nun 288. maddesinde genel bir tanım yapıldığı, yalnızca bu maddeye dayanılarak ayrılacak karşılıkların vergi matrahından düşülemeyeceği, karşılık ayrılabilmesi için V.U.K.'nda veya diğer vergi kanunlarında özel hüküm bulunması gerekeceği yönünde görüşler bulunmaktadır. [8] Maliye İdaresi, genel olarak VUK'da veya diğer kanunlarda özel bir hüküm olmadıkça veya özel bir düzenleme yapılmadıkça, yukarıda belirtilen genel tanıma dayanılarak ayrılan karşılıkların vergisel açıdan gider kabul edilmeyeceği görüşündedir.[9] Vergi mevzuatımızda gider olarak indirilmesi kabul edilen karşılıklar; şüpheli alacak karşılığı (VUK MD.323), stok değer düşüklüğü karşılığı(VUK Md.274 ve 278), değersiz alacaklar(VUK MD.322), sigorta şirketlerince ayrılan karşılıklar (KVK Md.14), alacak ve borç senetleri reeskontları (VUK Md.281 ve 285) olarak sayılabilir.

2.3.1- 373 Maliyet Giderleri Karşılığı Hesabı

Aylık maliyetlerin doğru belirlenmesi için tüm üretim giderlerinin maliyetlere yüklenmesi gerekir. Buna karşılık ay sonu itibarıyla doğduğu halde kesin tahakkuku yapılmamış giderler olabilir. İşte söz konusu giderlere ilişkin tahmini tutarlar hesabın alacağı karşılığında 7. gruptaki gider hesaplarına borç yazılır.

Hesabın tanımı, aylık maliyetlerin belirlenmesinde, gelecek aylarda kesin tahakkuku yapılacak giderlerle aylık maliyetlere pay verilmesinde tamir, bakım, ikramiyeler, finansman giderleri..v.b. giderlere ilişkin tahmini gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

Bu hesap, ilgili maliyet dönemine yüklenmesi gerektiği halde henüz veya hesaben ödenecek aşamaya gelmemiş olan ve işletme tarafından yapılan hesaplamalara dayanan maliyet giderleri karşılıklarının kaydedildiği bir yabancı kaynak hesabıdır.

Aylık maliyetlere yüklenen tahmini gider karşılıkları sonucunda bu hesap alacaklandırılır ve ilgili gider hesabı borçlandırılır.

Dönem sonunda bu giderlerin kesin tutarının belli olması sonucunda ise karşılık hesabına borç kaydedilerek kapatılır. Kapatma işlemi bilanço dönemi sonunda yapılır. [10]

2.3.2- IAS-37 (UFRS) Açısından Karşılıklar

Karşılık kavramı, işletmenin geçmişte giriştiği bir taahhütten, bağlı olduğu yasal düzenlemelerden ve zımni bir kabulden kaynaklanan, işletme için bir yükümlülük olan ancak ne zaman gerçekleşeceği, ne tutarda gerçekleşeceği, kesinlikle gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen bazı taahhütler için kullanılır.

Herhangi bir yükümlülüğün karşılık olarak mali tablolara alınabilmesi için şu koşulları taşıyor olması gerekir.

a) Geçmişte sorumluluk yaratan olaylardan kaynaklanan mevcut bir hukuki veya yapısal yükümlülüğün bulunması,

b) Yükümlülüğün yerine getirilmesi için ekonomik fayda içeren kaynakların işletmeden çıkmasının artık çok muhtemel olması ve,

c) Yükümlülük tutarının güvenilir bir biçimde tahmin edilebiliyor olması,

Bu koşullardan herhangi birini karşılamayan hususlarla ilgili olarak karşılık mali tablolara alınmaz. Mali tabloların dipnotlarında bilgi verilir. [11]

Çalışmamızda örnek olarak ele aldığımız, belirli dönem aralıkları ile personele sürekli olarak verilen ikramiyeler, belirli bir tahmine dayalı olarak hesaplanması gereken gider karşılığından çok, belirli bir matematik kesinliğe dayalı olarak hesaplanabilen gider tahakkukuna daha çok uymaktadır.

3- YIL İÇİNDE ÖDENECEK İKRAMİYELER, PİRİMLER, YARDIMLAR...V.B. ÜCRET GİDERLERİNİN ÖDEME TARİHİNDEN ÖNCE BÜTÇE TAKİBİ VE RAPORLAMA AMACIYLA AYLIK OLARAK KARŞILIK AYRILMASI YOLUYLA GİDER YAZILMASININ GVK Md. 94 AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yukarıda da detaylı olarak açıklandığı üzere, özellikle muhasebede dönemsellik ilkesi gereği ve yönetim muhasebesine bilgi sağlama işlevi açısından bu gibi karşılık kayıtları uygulamada yapılmaktadır. Özellikle büyük ölçekli işletmelerde bu kayıtlar çok ciddi tutarlarda olabilmektedir. Yukarıda detaylı olarak işlendiği üzere gerek muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği gerekse VUK'nun 288. maddesinin verdiği imkanla bu gibi karşılık kayıtları yapılabilecektir. Hatta gerek SPK mevzuatı gerekse UFRS açısından işletmenin gerçek kâr veya zarar durumunu ortaya koymak adına bu gibi karşılıkların mutlak olarak ayrılması zorunlu olabilmektedir.

Vergi uygulaması açısından genel kabul gören görüş, V.U.K.'nda veya diğer vergi kanunlarında ya da kendi özel kanunlarında ayrıca tanımlanmamış hiçbir işlem için karşılık ayrılarak vergi matrahı azaltılamaz. Ayrılrsa dahi vergiye tabi kazancın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınacaktır.

Cari döneme ait olan ancak fiilen ödenmeyen ücret, prim, ikramiye..v.b'leri vergiye tabi kazançta gider olarak dikkate alınabilir mi?

Bu noktada, aslında çalışma başlığımız içinde yer almasa da bu kapsamdaki maliyet ve giderlerin, vergiye tabi kazançta gider olarak dikkate alınmasının **zorunlu olup olmadığı** da tartışılmalıdır.

Örneğin; bir işletmede **mutad uygulama** (uzun süredir aynen devam eden, yerleşmiş uygulama) üzer aylık dönemler halinde personele ikramiye verilmesi ise ancak bu üzer aylık dönemler açısından yıl sonunda (31.12'de) bir hesap kesimi olmuyor da son üzer aylık dönem aralık-ocak-şubat veya kasım-aralık-ocak şeklinde gerçekleşiyor ve fiili ödemeler de üzer aylık dönemin sonunda yapılıyorsa, **31.12'de ikramiyeler için her ne**

kadar tahakkuk (yani kesinleşme ve talep edilebilir hale gelme) gerçekleşmesine de dönemsellik ilkesi açısından karşılık ayrılarak gider yazılmalı mıdır?

Bu ikramiyelerin ödeneceği eğer personellerle yazılı olarak yapılan iş sözleşmelerinde yer aldıysa, bu durumda sözleşmelere göre bu ikramiyelerin kesinleşmiş olduğunun kabulü gereklidir diye düşünüyoruz. Uygulamada, bu gibi ikramiyelerin mutad olarak ödendiği işletmelerde, yıl içinde işten ayrılan personele hak ettiği kıst ikramiyelerde ayrıldığı tarih itibarıyla hesaplanmakta ve ödenmektedir.

Bu durumda işletme, 31.12'ye gelindiğinde vergiye tabi kazancını tespit ederken ilgili döneme isabet eden kıst ikramiyeler için karşılık ayırmak suretiyle gider kaydı yapmalı mıdır?

Bize göre **V.U.K.'nun 288.** maddesi buna müsaittir. Vergi Usul Kanunu'nda; hasıl olan veya husulü beklenen (doğmuş veya doğması beklenen) fakat miktarı katiyetle kestirilmeyen ve teşebbüs için bir **borç mahiyeti arzeden** belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben karşılık ayrılabilmesi belirtilmiştir. Burada karşılık ayrılabilmesi için mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilebilecek ve teşebbüs için borç mahiyeti arz eden bir zarar olması şartları getirilmiştir. Ayrıca konuya sadece V.U.K. Madde 288 açısından değil, madde 287, "Pasif geçici hesap kıymetleri" açısından da yaklaşılmalıdır. Çünkü V.U.K. madde 288 daha çok zarar kavramı üzerinde durmaktadır. Oysa burada söz konusu olan kavram olarak bir zarar değil, giderdir. Ücret gideridir. **Madde 287'**de, "Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile **cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler** mukayyet değerleri üzerinden pasifleştirilmek suretiyle değerlenir" hükmü yer almaktadır.

Muhasebe ilkeleri açısından bu gider kaydı karşılık ayrılmak suretiyle mutlak olarak yapılmalıdır. Zorunludur. Olaya vergi tekniği açısından da bakacak olursak; söz konusu personeller bu dönemde çalışmışlardır, işletmenin ticari faaliyetlerine dolayısıyla ticari kazancına, sonuç itibarıyla vergiye tabii kazancına etki eden faaliyetlerin oluşmasında etkili olmuşlardır. Bu durumda 31.12'ye kadar geçen döneme ait kıst ikramiyelerin isabet ettiği aylarda yaratılan hasılat ile bu giderlerin bağıntısı vardır düşüncesindeyiz. Öyleyse, verdiğimiz örnekte 31.12'de aralık ayına ya da kasım-aralık aylarına isabet eden kıst ikramiyeler hesaplanmalı ve karşılık ayrılarak bu dönemin vergiye tabii kazancında gider olarak dikkate alınabilmelidir. Hatta bu görüşün devamı olarak, eğer bu şekilde bir karşılık kaydı ayrılmazda tüm gider kaydı ödeme tarihine (ocak ayına) bırakılırsa, bu durumda geçmiş hesap dönemine isabet eden kısım kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınmalıdır denebilir.

Bu yargımıza şu düşünceyle de ulaşabiliriz. **31.12'de aralık ayına isabet eden maaşlar fiilen ödenmese dahi** tahakkuk ettiği için ve dönemsellik ilkesi gereği olarak bordroya geçmekte ve gider olarak muhasebeye alınmakta, gerekli yasal kesintiler hesaplanmaktadır.

Ayrılabilecek karşılıkların hesaben ödeme kavramı karşısındaki durumu:

Ancak, bizim incelemek istediğimiz asıl husus ayrılabilecek karşılığın GVK Md.94 açısından ne şekilde dikkate alınması gerektiğidir. Bu noktada özellikle söz konusu maddede yer alan "**hesaben ödeme**" kavramının incelenmesi gerekmektedir.

Hesaben ödeme kavramı GVK Md.96'da; "Vergi tevkifatı, 94'üncü madde kapsamına giren nakden veya hesaben yapılan ödemelere uygulanır. Bu maddede geçen **hesaben ödeme devimi; vergi tevkifatına tabi kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemleri ifade eder.**" şeklinde açıklanmıştır.

Yukarıda 31.12'ye gelindiğinde cari yıla ait kıst ikramiyeler veya prim..v.b.'leri için karşılık ayrılmak suretiyle gider kaydı yapılmalıdır sonucuna ulaştığımız. Peki, **Tekdüzen Hesap Planı gereği 373-Maliyet Giderleri Karşılığı hesabına yapılacak kayıt, işletmeyi istihkak sahiplerine (personellere) karşı borçlu durumda gösteren bir kayıt ve işlem sayılır mı?** G.V.K.Madde 94'de söz konusu tevkifata tabi ödemelerin

avans olarak dahi ödense (yani ileride bordroya bağlanarak, kesinleşecek ve fiilen ödenmeye konu olacak istihkaklarına mahsuben avans olarak ödenmesi işleminin de) tevkifata tabi tutulması gerekeceği ayrıca hükme bağlanmıştır.

Tabi burada tahakkuk (kesinleşme-hukuken talep edilebilme) kavramı ile hesaben ödeme kavramı arasında ki ilişki önemlidir. Miktarın ve/veya işlemin gerçekleştiği tarihin kesin olarak bilinemediği hallerde stopaj/tevkifat zorunluluğu doğmuş sayılamaz.

Kazanç, irat ve ücretlerin kanuni defterlere gider olarak kaydedilmesi:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin birinci fıkrasında yer alan kazanç, irat ve ücretlerle ilgili olarak, **vergi sorumluları kanuni defterlerine bu kazanç, irat ve ücretleri gider kaydetmeleri, bu istihkakların hesaben ödendiğini ifade eder.** Gelir Vergisi Kanunu'nun 7 . maddesinin son fıkrasında da, **"... değerlemeden maksat,... Türkiye'de ödeyenin veya nam ve hesabına ödeme yapılanın hesaplarına intikal ettirilmesi veya karından ayrılmasıdır."** hükmü yer almıştır. Bu açıklamalara göre, gider kaydetme ödeme olarak kabul edilmekte ve bu durumda, gelir vergisi tevkif atının yapılması gerekmektedir.[12] G.V.K. Madde 7'nin başlığı, "Dar Mükellefiyette Kazanç ve İradın Türkiye'de Elde Edilmesi" olup, söz konusu maddenin 1. fıkrasının 3. bendinde, ücret mahiyetindeki işlemlerin Türkiye'de ifa edilmiş veya edilmekte olması veya Türkiye'de değerlendirilmesi durumunda ücret gelirinin elde edilmiş sayılacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, dar mükellef bir kişiye yapılacak ödemenin işletme kayıtlarına gider olarak kaydı dahi elde etme olarak kabul ediliyorsa, elbette tam mükellef (şirket personeli) bir kişiye yapılacak ödemeler içinde gider kaydı yapıldığı tarihte hesaben ödeme/hesaben elde etme gerçekleşmiş sayılacaktır, sayılmalıdır.

G.V.K. Madde 96'ya göre, hesaben ödeme; vergi tevkifatına konu olan kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemlerdir.

Buna göre, **bir ödemenin gider kaydedilmesi ile ödemeyi yapan kişi ve kuruluşun gider kaydettiği meblağ kadar karında bir azalma olacaktır ki, bu da; vergi tevkifatını devreye koyarak, firma karını azaltan ödemenin vergi tevkifatı yoluyla vergilendirilmesi öngörülmektedir.** Ayrıca ödemeye esas olacak tutarın tahakkuk etmesi de kişilerin ekonomik tasarrufa geçmesi ve bu kişilerin hukuki olarak alacaklandırıldığının tespiti nedeniyle hesaben ödeme yapılmış olacaktır. Bu açıklamalar çerçevesinde, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinde sayılan ödemelerin; anılan Kanun'un 96 . maddesine göre **"defter ve belgelerde gider olarak gösterilmesi"** veya **"tahakkuk"**etmesi durumlarının birinin mevcut olması halinde, gelir vergisi tevkifatının yapılması gerekecektir. [13]

Mehmet MAÇ, Kurumlar Vergisi adlı kitabında, yurt dışından beklenen faturanın zamanında gelmemesi ve işlemin ve işleme ait tutarın kesinleşmesinin faturaya bağlı olduğu hallerde, dönemsellik ilkesi gereği tahmini bir bedel üzerinden **karşılık ayrılmasıyla gider kaydının stopaj doğurmaması** gerektiği düşüncesini açıklamıştır. **Ancak, bu konuda aksi görüşler olabileceğini de belirtmiştir.** [14]

Ancak, buradaki örnekte işletmede 31.12 tarihi itibarıyla çalışan personel sayısı bellidir. Bu personelin hak ettiği ikramiye tutarı da rahatlıkla tespit edilebilir. Bizce dönemsellik ilkesi işletmede karşılık kaydını zorunlu kılmaktadır. Ancak tahakkuk henüz gerçekleşmemiştir. Çünkü, tahakkuk işlemi üçer aylık dönemin sonunda gerçekleşecek ve bu tarih itibarıyla işletme personeline karşı bu borcunu ödemek durumunda olacak, personelde işletmeden olan alacağını talep edebilme hakkını elde edecektir. Ama, **söz konusu karşılık kaydı, G.V.K. Madde 96'da sayılan istihkakı ödemekle yükümlü işletmeyi, istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren bir kayıttır ve bu vesile ile bizce, hesaben ödeme gerçekleşmektedir. İşletme, 31.12. itibarıyla ayırdığı karşılıkları için bordro tanzim etmeli ve gerekli yasal kesintileri (Gelir Vergisi, Damga Vergisi, Sigorta Primleri, İşsizlik Sigortası Primi) hesaplamalıdır.** Ancak personele fiilen ödeme yapmak zorunda değildir. Ödeme üçer aylık dönemin sonunda yapılacaktır. **Örneğimizdeki 31.12'de ayrılacak karşılık kaydı, lafzi olarak yorumlandığında GVK Madde 96'da yer alan hesaben ödeme kavramına uymaktadır görüşünderiz.**

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından verilen B.07.1.GİB.4.34.16.01/KVK-14 sayılı ve 20.01.2006 tarihli muktezada da aynı görüşe yer verilmiştir.

“İlgide kayıtlı dilekçenizde; ilaç ve ilaç aktif maddeleri üretim ve ticareti faaliyeti ile iştigal ettiğiniz, firmanız tarafından personelinize ilgili yıl performans değerlendirmelerine bağlı olarak belirlenen tutarda prim ödemesi yapıldığı, kişilerin performans değerlendirmelerinin yapılması ve ödenecek prim tutarlarının tespit edilmesinin ancak yılın kapanışını takiben mümkün olduğu, 2005 yılının bilanço tarihi itibarıyla henüz kesinleşmeyen prim tutarlarına ilişkin tahmini olarak gider karşılığı ayrıldığı, 2005 yılına ilişkin prim ödemelerinin toplam tutarının, personelinizin ilgili yıl performanslarının değerlendirilmesinin ancak 2006 yılı içerisinde tespit edilebildiği, 2005 yılının kurumlar vergisi beyannamesinin teslim tarihine kadar personele nakden ödeneceği belirtilmekte olup, personelin 2005 yılı performansına dayanılarak 2006 yılında ödemesi yapılacak prim tutarlarının, hangi yılın gideri olarak değerlendirilmesi gerektiği ile gelir vergisi tevkifatlarının ne zaman yapılması gerektiği hususları sorulmaktadır.

5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde, “Kurumlar Vergisi birinci maddede yazılı mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır. Safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır.....” hükmü yer almıştır.

Öte yandan, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazancın tarifinin yapıldığı 37.maddesinde ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançların ticari kazanç olduğu hükme bağlanmış ve ticari kazançta vergiyi doğuran olay tahakkuk esasına bağlanmıştır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda vergiyi doğuran olay ise vergi alacağı vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar hükmü ile belirtilmiştir.

Ayrıca, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 38.maddesi ile “Bilanço esasına göre ticari kazanç, teşebbüsteki özsermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müspet farktır” hükmü getirilmiş, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 192.maddesinin 4.fıkrasında da, Aktif toplamı ile borçlar arasındaki farkın, müteşebbisin işletmeye mevzu varlığını (özsermayeyi) teşkil edeceği belirtilmek suretiyle kazancın tespitinde tahsil değil, tahakkukun esas alınacağı hükme bağlanmıştır.

Dönemsellik ilkesinin doğal sonucu olarak, bir giderin, belli bir döneme ilişkin safi kurum kazancının belirlenmesinde menfi unsur olarak dikkate alınabilmesi için, bu giderin söz konusu döneme ait olması gerekir. Ticari kazancın tespitinde geçerli olan tahakkuk esasının, gelir ve giderlerin kurumlar vergisi matrahının belirlenmesinde dikkate alınabilmesi için, gelir unsurlarının tahsil edilmesi, gider unsurlarının da ödeme yapılması beklenmeksizin, tahakkuklarının yeterli olduğu açıktır. Ancak, gelir veya gider unsuru geçmiş dönemlere veya gelecek dönemlere ait ise tahakkukun hangi dönemde olduğuna veya olacağına bakılmaksızın, söz konusu gelir veya giderin dönemsellik ilkesi gereği ilgili bulunduğu dönemde dikkate alınması gerekir.

Buna göre, kurum kazancı, ticari kazanç niteliği taşıdığından ve ticari kazanç gibi tespit edildiğinden elde etme yönünden tahakkuk esası geçerlidir. Tahakkuk ise gelirin miktar ve mahiyet itibarıyla kesinleşmesini ifade eder. Bunun için geliri doğuran işlemin tekemmül etmesi gereklidir. Ticari faaliyet içerisinde satılan mal veya yapılan bir hizmet bedeli taraflarca belirlenip fatura kesildiğinde gelir veya gider tahakkuk etmiş kabul edilir.

Ayrıca, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13.maddesi hükmü uyarınca, tespit edilecek kurum kazancından Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14.maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 40.maddesinde yer alan giderlerin indirileceği belirtilmiş, 40.maddenin 1.bendiyile ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılan genel giderlerin safi kazancın tespitinde indirilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Öte yandan, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 61.maddesinde, "Ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir.

Ücretin, ödenek, tazminat, kasa tazminatı, (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez" hükmü yer almıştır.

Diğer taraftan, aynı Kanununun 94.maddesinde "(3946 sayılı Kanununun 22. maddesi ve 93/5148 sayılı kararla değiştirilen şekli) (1/1/1994 tarihinden geçerli olmak üzere) Kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar" hükmü yer almış olup; maddenin 1.bendi ile "(2003/6577 sayılı kararla değiştirilen bentler) (1/1/2004 tarihinden geçerli olmak üzere) "Hizmet erbabına ödenen ücretler ile 61. maddede yazılı olup ücret sayılan ödemelerden (istisnadan faydalananlar hariç), 103 ve 104. maddelere göre..." Gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 96.maddesinde; "Vergi tevkifatı 94.madde kapsamına giren nakten veya hesaben yapılan ödemelere uygulanır. Bu maddede geçen hesaben ödeme deyimi, vergi tevkifatına tabi kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemleri ifade eder.

Vergi tevkifatı, ücretler dışında kalan ödemelerde gayrisafı tutarlar üzerinden yapılır. Kesilmesi gereken verginin ödemeyi yapan tarafından üstlenilmesi halinde bu vergi, bilfiil ödenen miktar ile ödemeyi yapanın yüklediği verginin toplamı üzerinden hesaplanır."

hükümleri yer almıştır.

Yukarıda yer alan hüküm ve açıklamalara göre, kurum kazancı, ticari kazanç niteliği taşıdığından ve ticari kazanç gibi tespit edildiğinden elde etme yönünden tahakkuk esasının geçerli olması nedeniyle, personelin 2005 yılı performansına göre belirlenecek ve 2006 yılında nakden ödemesi yapılacak olan ve 31.12.2005 tarihi itibarıyla ödenecek prim tutarının tespit edilememesi nedeniyle, bu tarihte prim ödemesini temsilen tamamen tahmini bir tutar üzerinden ayrılacak gider karşılığının, Gelir Vergisi Kanununun 61.maddesine göre ücret olarak değerlendirilerek, 2005 yılı kurum kazancınızın tespitinde gider olarak dikkate alınması mümkündür.

Öte yandan, 31.12.2005 tarihi itibarıyla personelinize ödenecek prim tutarı olarak ayrılan gider karşılığı, Gelir Vergisi Kanunu'nun 96. maddesinde bahsedilen hesaben ödeme deyiminin, vergi tevkifatına tabi kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemi ifade etmesi nedeniyle, kurumunuzu istihkak sahiplerine karşı borçlu gösteren bir kayıt olarak değerlendirilecek olup, ayrılan karşılık tutarı üzerinden, 2005 yılı sonunda, Gelir Vergisi Kanunu'nun 103. ve 104. maddelerine göre, şirketinizce gelir vergisi kesintisi yapılması gerekir."

Ancak, uygulamada bu işlem tarzı elbette bazı karışıklıklara neden olabilir. Bu nedenle bizce işletmelerin, mal veya hizmet üretimlerinde önemli etken olan ücret ve benzeri maliyet ve gider kalemlerinin aylık birim üretim maliyetlerine tam ve doğru olarak yüklenebilmesi için, muhasebenin gerçek anlamda raporlama fonksiyonunun yerine getirilmesi amacıyla yapmakta oldukları maliyet gideri karşılık kayıtları nedeniyle bu gibi zorluklarla karşılaşmamaları ve **dönemsellik ilkesi gereği karşılık ayırarak yapmak zorunda kalacakları gider**

kayıtları için tevkifatın zamanı olarak; ya fiilen ödemenin yapıldığı ya da tahakkuk ettiği zaman esas alınmalıdır. Ücretler açısından tahakkuk zamanı elbette ücret bordrosunun hazırlandığı ve onaylandığı zamandır. Bu nedenle G.V.K. Madde 94'e ücret sayılan unsurlar için vergi tevkifat zamanının ücret bordrosunun tanzim edildiği zamandır şeklinde bir hükmün yer almasının bu gibi sorunları ortadan kaldıracığını düşünüyoruz.

Ayrıca bu noktada GV.K.'nda yer alan "hesaben ödeme" kavramına karşılık Olarak 01.01.2007'De yürürlüğe girecek olan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Madde 80'de yer alan "hak edilmek" kavramı arasındaki görüşlerimize yer vermek istiyoruz. Hesaben ödeme kavramı için G.V.K.'nda ayrıca bir tanımlama yapılmıştır. Ancak, yeni sosyal güvenlik kanunu madde 80'in 3. fıkrasında yer alan, "Ücretler hak edildikleri aya mal edilmek suretiyle prime tabi tutulur." İfadesinde yer alan, "hak etmek" kavramının ayrıca bir tanımı yoktur. Mesela yukarıdaki muktezaya da konu olan olayda, pazarlama elemanları performans primlerini aralık 2005'demi hak etmekteler yoksa ücret bordrosunun düzenlendiği ay itibariyle mi hak etmekte? Ya da bir işletmede ikramiye dönemleri işçilerle yapılan sözleşmeler sonucu önceden belirlendiyse ve örneğin 3'er aylık dönemler halinde ödenecekse, işçiler her ay itibariyle ikramiyelerini hak etmiş mi sayılacaktır yoksa 3 ayın sonunda ücret bordrosu düzenlenince mi işçiler ikramiyeleri hak etmiş sayılacaktır? Sözleşme olması ya da karşılık kaydı ayrılması durumunda prim kesintisi yapılmalı mıdır? Bizce 5510 sayılı Kanununun 80. maddesinde ücretin hak edilmesinden ne anlaşılması gerektiği belirtilmelidir.

4- SONUÇ

İşletmelerin, mal veya hizmet üretimlerinde önemli etken olan ücret ve benzeri maliyet ve gider kalemlerinin, aylık birim üretim maliyetlerine tam ve doğru olarak yüklenebilmesi için, muhasebenin gerçek anlamda raporlama fonksiyonunun yerine getirilmesi amacıyla yapmakta oldukları, işletmeyi hukuki veya yapısal yükümlülüğe sokan maliyet ve giderleri için karşılık kayıtları ayrılması muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği bir zorunluluktur. Aynı zorunluluk UFRS (IAS-37) açısından da gereklidir.

Ayrıca, konuya ticari faaliyetle ilgili illiyet bağı (faaliyete bağlı olarak ortaya çıkan gelir ve gider) açısından yaklaşılacak olursa, söz konusu maliyet ve giderler için vergiye tabi kazancın belirlenmesi açısından da gider karşılığı ayrılmalıdır görüşündeyiz. Sonuçta, dönemsellik ilkesi vergiye tabi kazanç açısından da bir gerekliliktir. Vergilendirmede, vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esas alınır. (VUK Madde- 3) Bir hesap dönemine ait olarak oluşan hasılat, gelir ve kârlara ait olmak üzere ortaya çıkan tüm maliyet, gider ve zararlar vergiye tabi kazancın tespitinde dikkate alınmalıdır. Bu noktada, VUK'nun değerlendirme hükümleri içerisinde ayrı bir başlık altında sayılmadığı gerekçesi ile işletmeyi hukuki olarak veya yapısal olarak (işletme bünyesinde oluşan teamüller, sözleşmeler..v.b. ile süreklilik kazanan ödemeler..v.b.) belirli bir yükümlülüğe sokan işlemlerde gider kaydının ödeme veya tahakkuk zamanına bırakılması bizce doğru değildir. VUK'nun 288. maddesi bizce UFRS-37 ile benzer niteliktedir.

Ancak, işletmeler yukarıda açıklanan kapsamdaki maliyet ve giderleri için karşılık ayırmaları ve gider yazmaları durumunda hesaben bir ödeme gerçekleşmiş olmaktadır? Bu konuda farklı değerlendirmeler olabilecektir. Hesaben ödemenin gerçekleşmesi için işletme kayıtlarına gider kaydını yeterli gören görüşler olabileceği gibi, bunların tahakkuk zamanının beklenmesi gerektiğini savunan görüşlerde olabilecektir. **Bize göre ise, mevcut GVK Madde 94 ve 96'da yer alan hükümlerin lafzi yorumlanması sonucunda; işletmenin ayıracığı gider karşılık kaydı, tahmini olarak değil, işletme defter, kayıt ve belgeleri üzerinde yapılacak inceleme sonucunda kesin olarak tespit edilebiliyorsa VUK Madde 287 ve 288 gereği dönemsellik ilkesi açısından ve ayrıca GVK Madde 38 ve 40/1 gereği cari dönemdeki vergiye tabi kazancın oluşmasına etki eden ticari faaliyetlerle ilgili gelir ve giderlerin karşılaştırılması gerekliliğinden hareketle gider kaydı yapılması zorunludur ve bu gider kaydı ile bizce hesaben ödeme yapıldığı kabul edilmelidir ve GVK Madde 94 kapsamında tevkifat yapılmalıdır.**

Ancak, bu tartışmalara son vermek amacıyla, kıdem tazminatı ödemelerini Gelir Vergisinden istisna tutan GVK Madde 25/7. gibi bir hüküm, yine aynı maddeye ayrı bir bent olarak eklenebilir. Burada, işletmelerin

mevzuatları gereği ya da raporlama amacıyla ayırdıkları ücret gideri karşılıklarında gelir vergisi tevkifatının olmayacağı, tevkifatın ücret bordrosunun tanzim edildiği dönemde ya da istihkak sahibine (personele) ödeme yapıldığı dönemde olacağı şeklinde bir açıklama yer alabilir. Buna benzer bir açıklama GVK Madde 94'de de yer alabilir. Ancak, yine de işletmelerin fiilen ödemeleri yapılmasa da ya da bordroları tanzim edilmese de VUK Madde 288 ve 287 , GVK Madde 38 ve 40/1 gereği, cari döneme ait olduğu tespit edilebilen, hesaplanabilen giderleri için karşılık yoluyla gider kaydı yapabilecekleri de kabul edilmelidir. Böylece, dönemsellik ilkesi ile tahakkuk kavramı arasındaki fark tespit edilmiş olacak ve dönemsellik ilkesi gereği gider kaydı yapmak zorunda olan işletmeler, GVK Madde 94'de yer alan hesaben ödeme kavramı nedeniyle ise zor duruma düşmemiş ve tevkifatın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi ve kayıtlanabilmesi açısından mali işlemleri karışık bir şekil almaktan kurtulacaktır.

Ya da GVK madde 98'de yer alan, "94'üncü madde gereğince vergi tevkifatı yapmaya mecbur olanlar bir ay içinde yaptıkları ödemeler veya **tahakkuk ettirdikleri** kârlar ve iratlar ile bunlardan tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın yirminci günü akşamına kadar ödeme veya tahakkukun yapıldığı yerin bağlı olduğu vergi dairesine bildirmeye mecburdurlar" cümlesinde yer alan tahakkuk kavramının açıklanmalı ve tevkifata tabi olacak kazanç türleri itibariyle tahakkukun ne zaman, hangi işlemler sonucunda gerçekleşeceği tespit edilmelidir.

Aynı şekilde, GVK Madde 97'de yer alan, "İşverenler, hizmet erbabına ödedikleri ücretlerden 94'üncü madde gereğince yaptıkları vergi tevkifatını V.U.K.'nda yazılı ücret bordrosunda veya bordro yerine geçen diğer kayıtlarda göstermeye mecburdurlar" hükmü ile GVK Madde 96'da yer alan "...istihkak sahiplerine karşı **borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlem**" şeklinde tanımlanan "hesaben ödeme" kavramı arasındaki ilişki, özellikle çalışma konumuzda yer verdiğimiz dönemsellik ilkesi gereği bizce yapılması zorunlu olan ücret gider karşılıkları açısından net bir şekilde açıklanmalıdır. **Hesaben ödemenin gerçekleştiği kabul edilecek dönemde GVK Madde 97 gereği de ücret bordrosu tanzimi zorunlu mudur?** sorusuna kanun metninde net bir cevap yer almalıdır. Söz konusu maddeler uygulama pratikliği ve yerleşmiş kabul gören uygulamalar açısından değil de lafzi olarak yorumlanacak olursa, bizce mükellefleri yapmak zorunda oldukları gider karşılığı kayıtları nedeniyle oldukça külfetli ve karışıklığa müsait işlemler beklemektedir.

G.V.K. Madde 94'e ücret sayılan unsurlar için vergi tevkifat zamanının ücret bordrosunun tanzim edildiği zamandır şeklinde bir hükmün yer almasının bu gibi sorunları ortadan kaldıracığını düşünüyoruz.

5- UYGULAMA

İşletme üçer aylık dönemler halinde ikramiye ödemesi yapmaktadır. İkramiye dönemleri, (1) Şubat-Mart-Nisan, (2) Mayıs-Haziran-Temmuz, (3) Ağustos-Eylül-Ekim ve (4) Kasım-Aralık-Ocak şeklindedir. Ayrıca, işletmenin satış-pazarlama personeline yıl içindeki performanslarına bağlı olarak aylık hesap edilen primleri yıl sonunda (Aralık ayı ücretleri ile birlikte) ödenmektedir. İşletme raporlama amaçlı olarak hesap edilen ikramiye ve prim tutarları için aylık olarak muhasebe kayıtlarında karşılık ayırmaktadır. **Söz konusu ikramiye ve prim ödemeleri personellerle yapılan iş sözleşmelerinde yer almaktadır.**

Yukarıda muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları ile yasal mali mevzuatımız açısından yaptığımız açıklamaları topluca dikkate alacak olursak, söz konusu ödemeler için işletme aylık veya 3'er aylık (01 Ocak-31 Aralık arası hesap dönemi açısından) dönemler sonucunda oluşacak giderler için karşılık kayıtlarını yapmalıdır. Burada söz konusu olan ücret gider karşılıkları, aylık olarak kesin bir şekilde hesaplanmaya müsaittir düşüncesindeyiz. Yıl içinde ikramiye ödemesine esas ücret seviyeleri ile pazarlama personelinin prim ödemelerine esas satış performansı kesin olarak bilindiğinden veya tespit edilmesi mümkün olduğundan, personelin hak ettiği ve belirli bir dönem sonunda ödenecek bu ücretler için rahatlıkla maliyet gider karşılığı ayrılabilir. Burada tahmini bir hesaplama çok kesinlik dahi söz konusudur düşüncesindeyiz.

Bizce her ay sonunda satış performans raporlarına göre tespit edilen primler için ücret bordrosu tanzim edilmeli ve aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

----- / -----
760 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri

373 Maliyet Giderleri Karşılığı
360 Ödenecek Vergiler
361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri

.....ayı prim karılığı
----- / -----

Ayrıca, her ay (tıpkı kıdem tazminatı karşılığı hesaplanır gibi) mevcut personelin ücret seviyesine göre hesap edilen ikramiyeler için ücret bordrosu tanzim edilmeli ve aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

----- / -----
720 Direkt İşçilik Giderleri
760 Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri
770 Genel Yönetim Giderleri

373 Maliyet Giderleri Karşılığı
360 Ödenecek Vergiler
361 Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri

.....ayı ikramiye karşılığı
----- / -----

Yıl sonu geldiğinde prim ödemeleri yapılacağı zaman yapılacak kayıt,

----- / -----
373 Maliyet Gider Karşılığı

335 Personele Borçlar

----- / -----

Üçer aylık dönemler sonunda ikramiye ödemeleri yapılacağı zaman yapılacak kayıta yine aynı şekilde olacaktır. Yıl içinde işten ayrılan bir personele olursa işten ayrıldığı tarihe kadar kendisi için hesaplanıp ayrılan karşılık tutarı kadar ve ayrıca son dönem kıst hesaplanan tutar kadar ödeme yapılır. Kıst hesap için ilave ücret bordrosu tanzim edilir. Eğer ücret seviyelerinde değişiklik olursa ise ücret artışının gerçekleştiği dönemde karşılık kaydı yeni ücret seviyesine göre yapılır.

Her ay fiilen ödeme yapılmassa dahi ücret bordrosu tanzim edilmesi fiiliyatta anlamsız görülebilir. Ancak, çalışmamızda da açıklandığı gibi hesaben ödeme kavramı lafzi olarak katı bir şekilde yorumlandığında, örneğimizde yer alan ücret tiplerinde işletmenin gider karşılığı yaptığı aylarda ücret tevkifatı yapması gerekirdi eleştirisinde bulunulabilecektir. Ancak, uygulamada bir çok işletme muhasebe kayıtlarını bu şekilde tutmamaktadır. İkramiyeler için fiili ödemelerin yapılacağı ay ve o aya ait ücret bordrolarının tanzim edilmesi beklenmekte, prim ödemeleri içinde yine aynı şekilde fiili ödemenin yapılacağı ay ve ücret bordrosunun tanzim edileceği zaman beklenmektedir. Fiiliyatta ise işletmeler 3'er aylık ikramiye dönemleri genellikle 01 Ocak – 31 Aralık dönemleri içerisinde kaldığından ertesi hesap dönemine (yıla) sarkma söz konusu olmamaktadır. Uygulamaya yön veren görüşe göre, ücret tevkifatının yapılabilmesi, söz konusu ücret unsurunun tahakkuk etmesi, yani talep edilebilir bir hale gelmesi, miktarın kesin olarak bilinebiliyor olması ve ücret bordrosunun tanzim edilmesi gerektiği belirtilmekte, sadece maliyet raporlamaları amacıyla aylık olarak yapılan karşılık kayıtlarının

dönemsellik ilkesinin bir sonucu olduğu, karşılık ayırmakla söz konusu ücretlerin tahakkuk etmediği, kesinleşmediği ve bu nedenle GVK Madde 94 kapsamında bir hesaben ödeme gerçekleşmediği şeklindedir. Dolayısıyla bu görüşte, söz konusu gider karşılık kayıtlarının da GVK madde 96'da hesaben ödeme tanımı içinde yer alan, istihkak ödemesi yapacak kişileri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren bir işlem veya kayıt olarak görülmemektedir.

HAZIRLAYAN:

GÜRAY ÖĞREDİK

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

Mazars Denge Denetim YMM A.Ş.

Vergi Bölümü/Müdür Yardımcısı

gogredik@mazarsdenge.com.tr

-
- [1] GÖNEN, Seçkin, "Dönemsellik Kavramının Muhasebe ve Vergi Mevzuatımız Açısından Yeri ve Önemi", E-Yaklaşım, Aralık 2004
- [2] GÖNEN, Seçkin; a.g.m.
- [3] MAÇ, Mehmet, "Kurumlar Vergisi", Denet Yayıncılık A.Ş., 3. Baskı, 1999, sayfa: 255-257
- [4] MAÇ, Mehmet; a.g.e., sayfa. 234
- [5] MAÇ, Mehmet; a.g.e., sayfa 257
- [6] GÜRBOĞA, Erkan ve BELLEK, İhsan Bahri; "Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi", Kılavuz Yayınları, 1999, sayfa: 140
- [7] CANOĞLU, Mehmet Ali; "Yeni Hesap Planında Karşılıklar", Yaklaşım, Kasım 1993
- [8] YILMAZ, Kazım; "Değerleme", HUD Yayını, 1997, sayfa: 229
- [9] SAĞLAM, Erdoğan; "Vergi Yasaları Açısından Karşılık Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi", Yaklaşım, Ocak 1997
- [10] ÖZTÜRK, Bünyamin; "Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri", Maliye ve Hukuk Yayınları, Ocak 2006, 3. Baskı, sayfa. 532
- [11] KAVAL, Hasan; "UFRS Örnekleri İle Muhasebe Denetimi", Gazi Kitabevi, 2. Baskı, sayfa: 478
- [12] ÖNER, Adil; "Gelir Vergisi Tevkifatında Hesaben Ödeme Kavramı", Yaklaşım, Aralık 1997
- [13] ÖNER, Adil; a.g.m.
- [14] MAÇ, Mehmet; ag.e., sayfa:823